

TEKNOLOGIYA FANI MASHG'ULOTLARINI SAMARALI TASHKIL
ETISHDA SHARQ MUTAFAKKIRLARI ASARLARIDAN
FOYDALANISH

Usmonova Muxlisaxon Sobirovna

Qo'qon davlat pedagogika instituti dotsenti

Tel: 91 149-39-93 e-mail:

usmonovamuxlisaxon@gmail.com

Boybolayeva Odinaxon Abduvali qizi,

Qo'qon DPI talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada xalq ta'limi tizimiga berilayotgan e'tibor va texnologiya fani mashg'ulotlarini samarali tashkil etishda sharq mutafakkirlarining ayrim asarlari hamda fikrlari yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: Ta'lim-tarbiya, texnologiya, metod, komil inson, meros, ajdod, odob-axloq, umuminsoniy, qadryat.

Abstract: In this article, the attention paid to the public education system and some works and thoughts of eastern thinkers on the effective organization of technology training are highlighted.

Key words: Education, technology, method, perfect person, heritage, ancestors, manners, universality, value.

Аннотация: В данной статье выделено внимание, уделяемое системе народного образования, а также некоторые работы и размышления восточных мыслителей об эффективной организации обучения технологиям.

Ключевые слова: Воспитание, технология, метод, совершенный человек, наследие, предки, нравы, универсальность, ценность.

Bugungi zamonaviy jamiyatda inson faoliyatining eng keng sohalaridan biri - bu ta'lim hisoblanadi. Oxirgi yillarda ta'limning ijtimoiy roli ortib, dunyoning aksariyat davlatlarida ta'limning barcha turlariga bo'lgan munosabat o'zgardi. Ta'lim ijtimoiy va iqtisodiy taraqqiyotning bosh, yetakchi omili sifatida qaralmoqda. Bunday e'tiborning sababi, zamonaviy jamiyatning eng muhim qadriyati va asosiy kapitali - bu yangi bilimlarni izlash, egallash va nostandart qarorlar qabul qilishga qodir bo'lgan inson hisoblanadi. Shunday ekan, hozirgi davrda ta'lim shaxs va jamiyatni rivojlantirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 7-fevraldagi "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida" gi PF-4947-sonli Farmoni, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 5-sentabrdagi "Xalq ta'limini boshqarish tizimini takomillashtirish bo'yicha qo'shimcha

chora-tadbirlar to'g'risida" gi PF-5538 sonli Farmoni, shuningdek O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 29-apreldagi "O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida" gi PF-5712-conli farmonida belgilangan ustuvor vazifalar aynan yosh avlodga ta'lim-tarbiya berish borasida islohatlarni amalga oshirishni nazarda tutadi.

Jonajon O'zbekistonimiz zaminidan jahon sivilizatsiyasi taraqqiyotiga salmoqli hissa qo'shgan, umumjahon miqyosida e'tirof etilgan qanchadan-qancha buyuk mutafakkirlar va qomusiy allomalar yetishib chiqqan. Ajdodlarimizdan qolgan boy meros o'zining o'ta muhimligi va ilmiy salohiyati bilan hanuzgacha butun dunyo xalqlarini lol qoldirib kelmoqda. Vatanimiz tarixining ibrat olsa arzigulik zarvaraqlarini holisona o'rganish va ana shunday meros namunalaridan foydalangan holda komil insonlarni shakllantirish bugungi kunning dolzarb vazifalaridan hisoblanadi. Komil inson tarbiyasiyada o'zidan o'lmas meros qoldirgan ajdodlar xazinasidan foydalanish bugungi kunning vazifalaridandir.

Birinchi prezidentimiz I.A.Karimov "Buyuk maqsad yo'lidan og'ishmaylik" (O'zbekiston Respublikasi Oliy Kengashining o'n ikkinchi sessiyasidagi) nutqida ta'kidlagan: "Xalqimizning tayanchi ma'naviy merosning o'zi bir katta xazina. Bu xazinadan oqilona foydalanish lozim. Ajdodlar vasiyatiga sodiq va munosib bo'lmog'imiz kerak" [1]. Darhaqiqat, ajdodlar merosi o'zligimiz, ma'naviyatimiz, aslimizdir. Tarbiya muammolari, komillik va inson kamoloti masalalarini o'z asarlarida dasturilamal qilgan ajdodlar ijodiga to'xtalsak. Hadisshunos olimlar ichida eng kuchlisi Imom al-Buxoriydir. Uning 20 dan ortiq katta va kichik kitoblari mavjud bo'lib, ular orasidan "Al-jome' as-saxix" alohida o'rinda turadi. Bu shoh asar ahamiyati jihatidan Qur'ondan keyingi ikkinchi diniy manba deb e'lon qilingan. Imom al-Buxoriy o'z asarlarida axloq-odob haqida fikr yuritar ekan, odamlarni ota-onani e'zozlashga, ular oldidagi o'z burchlarini mukammal ado etishga da'vat etadi. Inson sifatlari haqidagi qarashlarida jaholat kishiga o'lim keltiruvchi fojea deb qaraladi. U odamlarni to'g'ri so'zli bo'lishga, va'daga vafo qilishga chorlaydi. Munofiq kishining uchta belgisini ko'rsatadi, ular: yolg'on gapirish, va'daga vafo qilmaslik va omonatga xiyonat qilishdan iboratligini aytadi. U insonning kuch-qudratini jismonan paxlavonlikda emas, balki jahil chiqqanda o'zini tuta olishda, deb hisoblaydi. Oilaviy muhitning barqaror, tinch, oila a'zolarining sog'-salomat, to'q bo'lishi, kichiklarga izzatda, kattalarga hurmatda bo'lish ... kabi umuminsoniy axloqiy qadriyatlar uning asarlarida aks ettirilgan.

Hadisshunos alloma at-Termiziy hadislarida odamlarni ahil bo'lishga, jamoaga foyda keltirishga, do'stlik va birodarlikka da'vat etuvchi hadislar ko'p uchraydi. "Barcha musulmonlar o'zaro birodardurlar. Ular hech qachon bir-birlariga yomonlikni ravo ko'rmasliklari kerak. Kimda-kim o'zining musulmon birodariga yordam qilsa,

oxiratda Ollox unga yordam qiladi. Kimda-kim o'z birodari hojatini yengillatsa, Oллоh ham uning oxiratinı yengil qiladi”.

Alloma, sog'lom tanda sog' fikr bo'ladi, degan xalq maqoliga amal qilib, yoshlikdanoq sog'liqni saqlashga, vaqtni bekor o'tkazmaslikka da'vat etadi: “Ikki narsa borkim, ko'pchilik ularning qadriga yetmaydi; biri sog'lik, ikkinchi bo'sh vaqt”. Imom at-Termiziyning “Sunan” kitobida keltirilgan kishi ijtimoiy sifatlariga oid fikrlar ko'p uchraydi. Chunonchi: “Xayrli va yaxshi ishlar qilishga da'vat etishing va zulmdan qaytarishing – sening sadaqang”, “Adashgan kishilarga to'g'ri yo'l ko'rsatishing ham – sening sadaqang”, “O'z paqiringdan boshqalarning idishiga suv solib berishing ham – sening sadaqang hisoblanadi”.

Buyuk mutafakkir olimlardan yana biri Muhammad ibn Muso Xorazmiy o'z qarashlarida ta'limda talabaniy shaxsiy kuzatishlariga katta e'tibor bergan. U sezgi orqali bilish – qisman bilish, mantiqiy bilishni esa haqiqiy bilish deb hisoblagan. Xorazmiy bilish nazariyasiga muhim hissa qo'shgan. U insonni aqliy kamolga etkazishda ilm-fan va ta'lim-tarbiya birlamchi deb hisoblagan.

Abu Nasr Farobiy esa komillikning asosiy mezoni jamiyat talablariga javob bera oladigan va shu jamiyat uchun xizmat qiladigan yetuk insonning asosiy sifatlarini tuzib chiqqan. Farobiy fikricha, insonning eng yuksak xususiyati uning baxtga erishganligidir. Baxtga esa, deydi alloma, faqat foydali bilimlarni o'zida jamlash orqali erishish mumkin. Chunki inson dil rohatining eng yuqori cho'qqisi – bilim olish jarayonidir. Insonning deyarli barcha ijtimoiy sifatleri tashqi ijtimoiy muhit ta'sirida shakllanadi va rivojlanadi. Shuning uchun kishining insoniy sifatlarini shakllantirishda maqsadga yo'naltirilgan ta'lim va tarbiya hamda tarbiyalanuvchining erkin tanlovi yetakchi o'rin egallaydi, deydi Farobiy.

Qomusiy olim Abu Rayxon Beruniy ta'limotida bilim oluvchilarga qalbingni yomon illatlardan, inson o'zi sezishi mumkin bo'lmagan holatlardan, qotib qolgan urf-odatlardan, hirsdan, ochko'zlikdan va shon-shuhratdan saqlashi lozimligini aytadi. U barcha illatlarning asosiy sababi bilimsizlikda, deb bilgan. Bilimlarni o'zlashtirishda kishida bilimga intilish, qiziqish va ijtimoiy muhit o'rnini alohida ta'kidlaydi. Beruniy faxrlanishni yaxshi xulk ma'nosida ishlatib, “Qadimgi xalqlardan qolgan yodgorliklar” asarida shunday deydi: “Faxrlanish – haqiqatda yaxshi xulq va oliy fe'llar oldin ketishi, ilmu-hikmatni egallash va imkoniyat boricha mavjud nopokliklardan tozalanishdir. Kimda shunday sifatlar topilsa, hukm uning foydasiga va kimda bular yetishmasa, hukm uning zarariga bo'ladi”. Beruniy inson kamolatida uch narsa muhimligini ta'kidlaydi. Bu hozirgi ma'rifat, ilm-fanni ham e'tirof qiluvchi – irsiyat, ijtimoiy muhit va to'g'ri tarbiyadir. Beruniy nazarida inson kamolga yetishining muhim omillari ko'p bilimga ega bo'lish va yuksak ahloqiylikdir.

Ibn Sino boshqa mutafakkirlar kabi o'zining komil inson to'g'risidagi qarashlarini falsafiy, ijtimoiy fikrlari bilan bog'liq holda ifodalagan. Olimning ijodida “komil inson

tarbiyasi to'g'risida" gi qarashlariga to'xtalsak. Abu Ali ibn Sino kamolotga erishishning birinchi mezoni sanalgan bilimlarga erishishni da'vat etadi. Buning sababi shundaki, ilm-fan tabiat va jamiyat qonuniyatlarini ochib, avlodlarga yetkazadi. Bu maqsadga yetishish uchun inson duch kelinadigan qiyinchiliklardan qo'rqmasligi zarur, deydi. "Ey birodarlar: Odamlarning botiri mushkilotdan qo'rqmaydi. Kamolot hosil qilishdan bosh tortgan kishi odamlarning eng qo'rqog'idir"². Zero bilimli kishi jasur, o'limdan ham qo'rqmaydigan, faqat haqiqatni bilish uchun harakat qiladigan bo'ladi, deydi u fikrini davom ettirib. Ibn Sino insonning shakllanishida uning atrofini o'rab turgan muhit alohida ahamiyat kasb etishini, ana shu muhit insonning atrof dunyoni bilishigina emas, balki uning xulqida ijobiy yoki salbiy jihatlarning tarkib topishiga ham ta'sir etishini uqtiradi. Shu bois ham bolalarni tarbiyalashda ehtiyotkor bo'lish, ularni yomon ijtimoiy muhitdan uzoqroq saqlash zarur deb hisoblaydi. Ibn Sinoning ta'lim-tarbiya va ahloqqa oid qaysi asariga ahamiyat bermaylik bu asarlarning bugunga qadar barkamol avlodlarimizning ta'lim-tarbiyasida, ularning zamon talablariga javob bera oladigan dono, bilimli va kuchli bo'lishlaridagi ahamiyati kattaligiga amin bo'lamiz.

Yetuk mutafakkir Yusuf Xos Hojib ta'limotida ham inson komilligi, kamoloti masalalari keng o'rin olgan. Olimning eng mashhur "Qutadg'u bilig" (Saodatga eltuvchi bilim) ta'lim tarbiyaga oid, har tomonlama komil inson qilib tarbiyalaydigan yetuk ma'rifiy asari, pand-nasihatlari yoshlarni chin ma'noda komillikka yetaklovchi asardir. Asarda ahloqiy xislatlar – insoniylik, rostgo'ylik, ishonch, to'g'rilik, soflik, mehr-muhabbat, vafo, insof, sodoqat, aql-zakovat, halollik ... kabilar ulug'lanadi. Faxr va iftixor bilan ayta olamizki, jonajon zaminimizdan jahon sivilizatsiyasi rivojiga hissa qo'shgan allomalar, faylasuf olimlar juda ko'p yetishib chiqqan. Ularning merosidan foydalanib, milliy mentalitimizni, qadriyatni an'analarimizni, ma'naviyatimizni, insoniy go'zal hislatlarimizni, tafakkurimizni, samimiy dunyoqarashlarimizni yanada boyitish hamda o'zlashtirish mumkin. Bu har bir qalb uchun faxrga aylansin!

Zahiriddin Muhammad Bobur temuriylar sulolasining eng buyuk vakillaridan biri, Hindistonda «Buyuk mog'ullar» deb nomlanuvchi saltanatini qurgan, turkiy, arab-musulmon, fors-tojik, hind madaniyati, badiiy-falsafiy, ijtimoiy-siyosiy, axloqiy va diniy-tasavvufiy fikriga katta hissa qoshgan mutafakkirdir. Bobur o'zining «Boburnoma» asarida oz davri ijtimoiy hayoti voqeligini, inson shaxsi xususiyatlarining yaxshi va yomon tomonlari, Andijondan - Hindistonga qadar bolgan ulkan hududda yashagan xalqlarning ijtimoiy jihatlari shaxsiy kuzatishlari, ilmiy tadqiqotlari asosida organgan va yozib qoldirgan. Xullas, temuriylar davri madaniyat, sanat, adabiyot singari ijtimoiy, siyosiy, falsafiy fikrlar taraqqiyotida ham oziga xos bir bosqich boldi.

Texnologiya fani mashg'ulotlarida yuqoridagi mutafakkirlarning fikrlaridan hamda asarlaridan foydalanish orqali talabalarni mustaqil fikrlashga, tejamkorlikka,

bilimli va komil inson bo'lib yetishishida hamda o'z kasbining mohir ustasi qilib tarbiyalashda dasturul amal bo'lib hizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karimov I.A. "Buyuk maqsad yo'lidan og'ishmaylik" O'zb.Res. Oliy Kengashi XII sessiyasidagi nutqi 1993 y.
2. Abu Rayxon Beruniy. "Tanlangan asarlar" 1 tom Toshkent Fan 1968 y 151-b
3. Sobirovna, U. M., & Irodaxon, T. (2022). *TEKNOLOGIYA FANI MASHG'ULOTLARINI SAMARALI TASHKIL ETISH METODLARI. PEDAGOGS* jurnali, 21(1), 41-44.
4. Sobirovna, U. M. (2022). Improving the educational system for children with disabilities. *The Peerian Journal*, 4, 20-22.
5. Yusufkhodjaeva, F., Usmanova, M., Sattorova, D., & Khamdamova, V. *THE USE OF ICT IN SCHOOL EDUCATION. computer*, 1, 104.
6. Maryam, I., & Mukhlisa, U. The Use of Interactive Methods in the Orientation of Students to Entrepreneurial Activity. *JournalNX*, 7(03), 223-226.
7. Tojiyevich, R. X., Juraevich, X. A., & Toshpo'latovich, Y. O. (2022). Theoretical Justification Of The Dimensions Of The Working Part Of The Combined Aggregate Cutting Grinder. *Journal of Positive School Psychology*, 6(9), 3663-3667.
10. Ёулдошев, Уткир, and Уктамжон Жуманкузиёв. "Определение ведущих педагогических закономерностей и основополагающих принципов формирования информационной культуры детей школьного возраста." *Общество и инновации 2.5/S* (2021): 68-76.
11. O'Ktam, O., Li Jumanqo'Ziyev, and Islombek To'Lqinjon O'G'Li. "МАКТАВ О 'QUVCHILARINING AXBOROT MADANIYATINI SHAKLLANTIRISHNING ASOSIY QONUNLARI VA TAMOYILLARI." *Academic research in educational sciences 2.CSPI conference 1* (2021): 1073-1077.
12. Ёулдошев, Уткир, and Уктамжон Жуманкузиёв. "Определение ведущих педагогических закономерностей и основополагающих принципов формирования информационной культуры детей школьного возраста." *Общество и инновации 2.5/S* (2021): 68-76.